
Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 15 (2008)

**Ερμόλαος Ανδρεάδης: (Κωνσταντινούπολη 1910-
Αθήνα 2004)**

Ηλέκτρα Ε. Ανδρεάδη

doi: [10.12681/deltiokms.269](https://doi.org/10.12681/deltiokms.269)

Copyright © 2015, Ηλέκτρα Ε. Ανδρεάδη

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ανδρεάδη Η. Ε. (2008). Ερμόλαος Ανδρεάδης: (Κωνσταντινούπολη 1910- Αθήνα 2004). *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 15, 439–455. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.269>

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΕΣ

ΕΡΜΟΛΑΟΣ ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ
(Κωνσταντινούπολη 1910 - Ἀθήνα 2004)

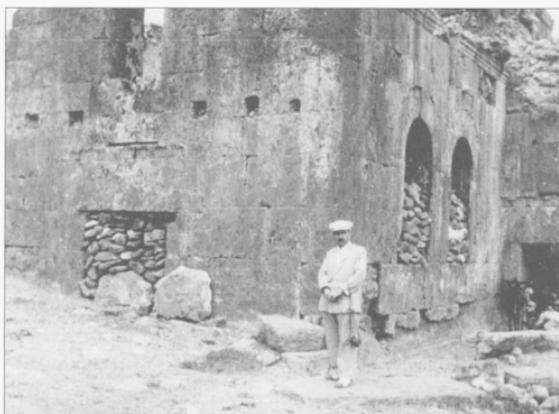
Ὁ Ἐρμόλαος Ἀνδρεάδης, ἀπὸ τοὺς παλαιότερους συνεργάτες τῆς Μέλπωσ Μερλιέ, ὑπηρέτησε στὸ Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν ἀπὸ τὸ 1949 ὡς τὸ 1979. Εἶχε γεννηθεῖ τὸ 1910 στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου ἔζησε ὡς τὸ 1922, ὅποτε ἐγκαταστάθηκε μὲ τὴν οἰκογένειά του στὴν Ἀθήνα. Οἱ γονεῖς του εἶχαν ζήσει τὰ παιδικὰ τους χρόνια στὴν Καππαδοκία, ὁ πατέρας του στὴν Καρβάλη (Γκέλβερι, σημερινὸ Γκιουζέλ Οὐρ)· ἐκεῖ εἶχε γεννηθεῖ τὸ 1685 ὁ γενάρχης

τῆς οἰκογένειας Ἀνδρέας) καὶ ἡ μητέρα του στὴ Νεάπολη (Νέβσεχι). Παρόλο ποὺ καὶ οἱ δύο αὐτὲς χριστιανικὲς κοινότητες ἦταν τουρκόφωνες καὶ τὰ ἑλληνικά ἀκούγονταν μόνο στὸ σχολεῖο καὶ στὴν ἐκκλησία, οἱ γονεῖς του μιλοῦσαν πολὺ στρωτὰ καὶ καθαρὰ ἑλληνικά. Ὁ πατέρας του Ἀχιλλέας συνεργαζόταν μὲ διάφορες ἐφημερίδες τῆς Κωνσταντινούπολης, συνήθως μὲ ψευδώνυμα λόγω τοῦ πατριωτικοῦ περιεχομένου τῶν γραφομένων του. Γνώριζε ἀρχαῖα ἑλληνικά καὶ λατινικά, καὶ μιλοῦσε καὶ ἔγραφε πολὺ καλὰ τὰ γαλλικά. Ἴσως σ' αὐτὸν ὀφείλεται καὶ ἡ στρωτὴ, ἀτέριττη, εὐχάριστη γλῶσσα ποὺ χρησιμοποιοῦσε γράφοντας ὁ Ἐρμόλαος τόσο στὰ ὁδοπορικὰ του καὶ στὰ δελτία μετάφρασης, ὅσο καὶ στὶς πολυάριθμες λογοτεχνικὲς μεταφράσεις του.

Ἐνα ἄλλο προσόν του, εἰδικὰ γιὰ τὴ συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου ἀπὸ Μικρασιάτες, ἦταν καὶ ἡ ἄριστη γνώση του τῆς τουρκικῆς γλώσσας, χάρις στὴν ὁποία μποροῦσε νὰ ἔχει ἄμεση ἐπικοινωνία μὲ τοὺς τουρκόφωνους Μικρασιάτες πρόσφυγες ποὺ ζοῦσαν στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς Τούρκους στὶς ἀποστολές του στὴν Καππαδοκία (1951, 1952, 1959) καὶ στὸν Πόντο (1963).

Καππαδοκία, Γκέλβερι, 1959. Ἀντίρογλον μαχλεσί, ὁ μαχαλάς τῶν Ἀνδρεάδηων.
 Δεξιά, τὸ σπίτι ὅπου γεννήθηκε ὁ πατέρας τοῦ Ἐρμούλου Ἀχιλλέας
 (ἀρχεῖο Ἡλέκτρας Ἀνδρεάδη).

Ὁ Ἐρμούλας Ἀνδρεάδης στὸ Σιβρίχισαο, μπροστὰ στὴν ἐκκλησία
 τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα τὸν Ἰούλιο τοῦ 1951 (ἀρχεῖο Ἡλέκτρας Ἀνδρεάδη).

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΑΝΤΑΛΛΑΓΩΝ

ΕΚΤΙΜΗΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Τῆς Κοινότητος Καρπυμίου τῆς Εσχλ. Ἐπαρχίας

ΠΡΑΞΙΣ

Ἀριθ. πρωτ. Δηλώσεως 10084

Χρονολογία πρωτ. Δηλώσεως 28.9.27

Ἀριθ. πράξεως 160

Ὁνοματεπώνυμον δηλοῦντος Ερμούλαου Ἐπιφάνη

Τόπος κατοικίας του καὶ ἐπάγγελμα ὅπου ἔχει αὐτόν.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΡΤΑ ΠΛΗΡΟΥΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΣ

Καταρτίσθη ὑπὸ τὸν ὄνομα τῆς ἑπιτελεστικῆς ἐπιτροπῆς ἀποφάσεως ἀριθ. 160 τῆς 28.9.27

Ὁρολογίας 109 1/4 11160 24.24080

Συνολικῆς εἰς τὸν ὄνομα 136.24080 εἰς τὸν ὄνομα εἰς ἀποδοθῆναι διαμοιρῶντο 100

Ἐν Ἀθήναις τῇ 28-5-1927

Ὑπουργὸς Γεωργίας Λοιμωγὴ

Τὸ ἔγγραφο τῆς Ἐκτιμητικῆς Ἐπιτροπῆς μετὰ τὸ ὅποιο ἀναγνωρίζεται ὅτι ἡ ἀκίνητη περιουσία πού ἐγκατέλειψε ὁ Ἀχιλλεὺς Ἀνδρεάδης (πατέρας τοῦ Ἐρμούλαου) στὴν Κωνσταντινούπολη ἀνέρχεται σὲ 4.500 χρυσὲς λίρες Τουρκίας (ἀρχεῖο Κ.Μ.Σ.).

*Εν Παρατί σήμερα, τὴν 22^{ην} τοῦ μηνὸς
Ιανουαρίου τοῦ ἔτους 1925 ἢ κατὰ τὰ ἀρθρα 9 καὶ 10
 τοῦ ἀπὸ 13 Ἀπριλίου 1925 ψηφίσματος τῆς Δ' τῶν Ἑλλήνων Συνε-
 λεύσεως «περὶ ἰδρύσεως Διοικητικῶν Ἐπιτροπῶν πρὸς ἔλεγχον τῶν δη-
 λώσεων ἐγκαταλειφθησῶν ἐν Τουρκίᾳ περιουσιῶν ὑπὸ ἀνταλλαξίμων
 ὁμογενῶν καὶ καταβολῆς ποσοστού» συσταθεῖσα ἐκτιμητικῆ Ἐπιτροπὴ
 τῆς Κοινότητος Καρβελῶν συγκειμένη ἐκ τοῦ Προέδρου
 αὐτῆς Γ. Καυμπίδα τῶν μελῶν Γ. Σοφῆαν καὶ
Π. Καραγιάννη
 παρισταμένου καὶ τοῦ Γραμματέως Β. Καραγιάννη

Συνελθοῦσα ἐν ταλ. γραμματεῖα ὁρισθέντος τόπου
 συνεδριάσεων, ἵνα ἐξακριβώσῃ καὶ ἐκτιμήσῃ τὴν παρὰ τοῦ ὡς ἄνω
 δηλούντος παρισταμένου ἀποφορέως ἐνόμου αὐτῆς
ἐκαρσοποιουμένου ὑπὸ τοῦ παρισταμένου πληρεξουσίου καὶ ἀντιλήτου αὐτοῦ
ἐγκαταληφθεῖσαν
Καρβελῶν τῆς Τουρκίας καὶ ἠτὴν καὶ ἀκίνητον
 περιουσίαν καὶ καθορίσῃ τὸ ἐλάχιστον ποσοῦν, τὸ ὁποῖον οὗτος
 δικαιούται νὰ λάβῃ καὶ

ἠλοῦσα ὑπ' ὄψιν
 τὴν ἀπὸ 22.9.25 δήλωσιν τοῦ εἰρημένου, μετὰ τῶν
 προσηρημένων αὐτῇ ἢ προσαχθέντων ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἢ πληρεξουσίου
 ἐγγράφων κυριότητος _____

 τὰς πληροφορίας, ἃς ἔλαβε παρὰ _____

 καὶ στηριζομένη κυρίως εἰς τὰς προσωπικὰς γνώσεις καὶ τὴν ἀντιλήψιν
 τῶν μελῶν τῆς

Σκεφθεῖσα

Ἐπειδὴ ἡ ἐξέτασις τῆς εἰρημένης δηλώσεως ἀνηκούσης εἰς ἀνταλ-
 λάξιμον δικαιοῦχον ὁμογενῆ, βιάγεται εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῆς
 Ἐπιτροπῆς καὶ δέον νὰ γίνῃ τύποις δεκτὴ,
 Ἐπειδὴ τὸ περιεχόμενον τῆς δηλώσεως, τὰ προσαχθέντα ἐγγραφα, αἱ

*Ἡ δευτέρα σελίδα τοῦ ἐγγράφου τῆς Ἐκτιμητικῆς Ἐπιτροπῆς.

ληφθείσαι πληροφορίες, αι καταθέσεις τών μαρτύρων και η προσωπική γνώσις τών μελών της, άρκούντως έμβόρυσαν τήν πεποιθήσιν παρὰ τῆς Έπιτροπῆς δὲ δυνάστεώς και ἐν τῇ δηλώσει φερόμενος δικαιούχος Κωνσταντῆς Γκιμαλάς εγκατέλειπεν ἐν Τουρκίᾳ ἀκίνητον μὲν περιουσίαν ἀξίας τοῦλάχιστον λιρῶν χρυσῶν Τουρκικῶν 4.500, κινητὴν δὲ περιουσίαν ἀξίας λιρῶν χρυσῶν Τουρκικῶν 4.500

Διὰ ταῦτα

ἀνεχρήστη ^{ἐν τῷ} _{ἐν μέρει} τὴν ἀπὸ 26.9.21 δήλωσιν τοῦ Κωνσταντῆς Γκιμαλάς ὁρίζει και ἐκτιμᾷ προσωρινῶς τὴν ἀξίαν τῆς παρ' αὐτοῦ εγκαταλειφθείσης ἀκίνητου περιουσίας, τῆς μὲν ἀκινήτου εἰς λίρας Τουρκίας χρυσῆς 4.500 Κωνσταντῆς Γκιμαλάς Κωνσταντῆς Γκιμαλάς 4.500

τῆς δὲ κινητῆς εἰς λίρας Τουρκίας χρυσῆς 4.500

ἴσῃ ἐν συνόλῳ εἰς λίρας Τουρκίας χρυσῆς 9.000 Κωνσταντῆς Γκιμαλάς Κωνσταντῆς Γκιμαλάς 9.000

Ὁ Πρόεδρος, Κωνσταντῆς Γκιμαλάς Ὁ Γραμματεὺς, Κωνσταντῆς Γκιμαλάς
 Τα μέλη, Κωνσταντῆς Γκιμαλάς Κωνσταντῆς Γκιμαλάς

Κληρονομικὰ ἢ συνδιοκτησίας μερίδια _____

Ἡ τρίτη (τελευταία) σελίδα τοῦ ἐγγράφου τῆς Ἐκτιμητικῆς Ἐπιτροπῆς.

Τὴν δὴλωσιν αὐτὴν θὰ κάμουν ὅσοι ἔχουν ὑποβάλλει ἐγκαλεῖρας δὴλωσιν ἀποζημιώσεως εἰς τὰς ὑπηρεσίας ἀνταλλαγῆς, ὡς καὶ ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους αἱ ἐκτιμητικαὶ ἐπιτροπαὶ ἐπεδικάσαν ποσὰ λόγῳ συγκληρονομίας ἢ συνδιοκτησίας.

ΥΠΕΥΘΙΝΟΣ ΔΗΛΩΣΙΣ

Ὁνοματεπώνυμον τοῦ δηλούντος (ἐλογράφῃ) Κωνσταντῆς Ἀγγελῆς ἐπὶ Ἐμπορίας

Τόπος καταγωγῆς: πόλις ἢ χωρίον Καρθαίου τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἐπαρχίας Ἰωνίου

Πρὸ κατοικητῶν σήμερον μονίμως ἐθελῶν, πόλις χωρίον, συνοικία ἀκριβῆς διαθέσεως, δόξας, ἀριθμὸς, τετραγώνων συνοικισμοῦ κλπ. Ἀγαρῶν
ὁμοῦ Ἰλιουπόλεως

Ὁ ὑπογεγραμμένος δηλῶ ὑπευθύνως καὶ ἐν γνώσει τῶν συνεπειῶν τοῦ Νόμου περὶ φεudῶδης δὴλώσεως, ὅτι ἀπὸ τριμήνου διαμένει μονίμως ἐν Ἀγαρῶν τοῦ Νομοῦ ἢ Ὑπαιφίας Ἰ. Μανθουλέως καὶ ὅτι ἐὰν εἶμαι σήμερον ὁπωσδήποτε ἐγκατεστημένος ἀγροτικῶς τῶσον ἐγὼ, ὅσον καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς οἰκογενείας μου (σύνταγο:—ἀνήλικα τέκνα).

Ἐν Ἀγαρῶν τῇ 3 Ἀπριλίου 1926

(ὁπογραφή)

(θὰ εἶναι ἀγραμμάτους δύο μάρτυρες)

ΒΕΒΑΙΩΣΙΣ ΤΗΣ ΑἸΤΤΝΟΜΙΚΗΣ ΑΡΧΗΣ Η ΤΟΥ ΕΠΟΠΤΟΥ ΤΟΥ ΣΥΜΜΟΥ

Ὁ ὑπογεγραμμένος Κωνσταντῆς τοῦ Κωνσταντῆ ἄστυνομικὸς τμήματος ἢ σταθμοῦ Καρθαιῶν (2)

ἢ ΕΠΟΠΤΗΣ ὑπάλληλος τῆς Ε. Α. Π. ἢ Ὑπουργοῦ Προνοίας βεβαίω ἐστὶ ἐθελῶν πρόσφυξ Κωνσταντῆς ἐπὶ Ἐμπορίας ἀπὸ τριμήνου καὶ ἐνταῦθα διαμένει μονίμως εἰς Ἀγαρῶν τῆς Ἰωνίου

Ἐν Ἀγαρῶν τῇ 3 Μαΐου 1926

Τ. Σ. (ὁπογραφή)

ΒΕΒΑΙΩΣΙΣ ΕΠΟΙΚΙΣΤΙΚΗΣ ΑΡΧΗΣ

Βεβαιώθην ὑπευθύνως ὅτι ὁ ὡς ἀνωτέρω δηλῶν πρόσφυξ καὶ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του ἄν εἶναι ὁπωσδήποτε ἀποκατεστημένοι ἀγροτικῶς ἐν τῇ κατ' ἑμὲ ἀποικιστικῇ περιφερείᾳ, συμφέρων: ταῖς κάτωθι ὁδηγίαις.

Ἐν _____ τῇ _____ 1926

Ὁ Διευθυντῆς ἢ Προϊστάμενος τοῦ Ἐποικιστικοῦ Γραφείου

Τ. Σ. (ὁπογραφή)

ΠΡΟΣΟΧΗ. Διαβάστωε τὰς ὁδηγίας.

1. Τὴν δὴλωσιν αὐτὴν ἔμει συγκεληρωθῆ καὶ ἐπισημορωθῆ θὰ τὴν καταθέσῃ εἰς τὸ πληροτέρον Γραφεῖον Ἀνταλλαγῆς ἢ ἐν δὲν ὑπάρχῃ τοῦτοτον εἰς τὴν Ἐποικιστικὴν ἢ τὴν Ἀστυνομικὴν Ἀρχὴν.
2. Οἱ πρόσφυγες δικαιοῦσι ὅτι ὁποῖο κατοικοῦν μονίμως εἰς τὰς Ἀθήνας, τὸν Παρισὶ καὶ Πρόστυμα εἰς τὴν Θεσσαλο-

Ἐπευθύνῃ δὴλώσῃ τοῦ Ἀχιλλῆα Ἀνδρεάδῃ (πατέρα τοῦ Ἐρμόλαου) ποῦ συνόδευε τὴν «Δήλωσιν ἀποζημιώσεως» του πρὸς τὶς ὑπηρεσίας Ἀνταλλαγῆς (ἀρχεῖο Κ.Μ.Σ.).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΟΠΟΙΑΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΠΑΝΤΗΤΗ ΗΥΠΕΥΘΥΝΩΣ Ο ΠΡΟΣΫΩΣ

Πόσας δηλώσεις εγκαταληθήσεως περιουσίας έχετε υποβάλει εν Έλλάδι εις τας υπηρεσίας τής ανταλλαγής και ποιοί είναι οι αριθμοί του πρωτοκόλλου αὐτῶν.

Μία ἐπ' ἀριθμ. Πρωτοκόλλου 10.687

Τίποτος εγκαταληθήσεως περιουσίας δια τήν έποικίαν έχετε υποβάλει χωριστῶν δηλώσεων.

Καταλειμμένων

Από ποίων υποκατάστημα τής Έθνικής Τραπεζῆς θέλατε να πληρωθῆτε;

Έθνικὴ Τράπεζα Ἑλλάδος

ΕΚΚΑΘΑΡΙΣΙΣ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΣ

Β. Γ. Γεωργίου Καραβιζού

Άριθ. πράξεως Πρωτοβαθμίου Έπιτροπῆς 160 Άριθ. πράξεως Δευτεροβαθμίου Έπιτροπῆς

Έπιδικασθῆν ποσὴν		Πληρωθῆν ποσὴν	
Όλογράφως	Άριθμητικῶς	Όλογράφως	Άριθμητικῶς
Πρωτοβαθμίως		Πρωτοβαθμίως	
Δευτεροβαθμίως		Δευτεροβαθμίως	

ΕΓΓΡΑΦΗ

Έν _____ τῆς _____ 1926

Ό Διευθυντῆς Άνταλλαγῆς.

νίκην (πύλον), Πάτρας, Κόρινθος, Άργος, Σπάρτην, Γύθειον, Τρίπολιν, Σόρων, Κέρκυραν, Κεφαλληνίαν, Ζάκυνθον και ἐν γένει εις κάθε πειραιεύσαν ἴσως δὲ ἐνεργήσῃ ἀγροτικῆ ἔγκατάστασις προσφύγων ἀπὸ τήν ὑπερλίαν τοῦ Έποικισμού ἢ τήν Έπιτροπήν Άποκαταστάσεως Προσφύγων, θὰ ἐπιτήσουν τήν βεβαίωσιν ΜΟΝΟΝ τῆς Άστυνομικῆς Άρχῆς ἢ τοῦ Έπισκόπου Συνακιερῶν.

Όλοι οἱ λοιποὶ και ὅσοι εἰσοὶ οἱ κατοικοῦντες τήν Μακεδονίαν (πλὴν πύλου Θεσπυρίης) Θράκην, Λέσβον, Δῆμιον, Χίον, Κρήτην, Θεσσαλίαν, Πρέβεζαν κλπ. θὰ πέρουν τήν βεβαίωσιν τοῦ Γραφείου Έποικισμού.

3. Άγροτικῆς ἔγκαταστημένοι εἶναι ὅσοι καλλιεργοῦν ἐπὶ γαιῶν δοθειῶν ἢ ἐπὸ τῆς Έπιτροπῆς Άποκαταστάσεως ἢ ἐπὸ τοῦ Κράτους, ἢ ἐπὶ ἀγρῶν, ἢ ἀμπελοῦ, ἢ ἐλαιῶνος, ἢ λαχανοκῆπου ἢ κήρυτων ἐλακοκμημάτων ἢ ἀμπελόων και ἐν γένει φυτειῶν ὡς π. χ. ἐν Λέσβῳ ὡς και οἱ λαθόντες βοσκήν μετὰ ἀριθμοῦ ζῶων.

4. Δὲν θεωροῦνται ἀγροτικῆς ἔγκαταστημένοι ὅσοι ἀπλῶς ἐπέβλησαν εἰς ἐκε κτήμα χωρὶς ζῶων ἢ ἔμπορεύσαν καὶ καλλιεργήσαν ἐ' οὐδὲν ἢ λίγαν.

5. Θεωροῦνται ἀγροτικῆς ἔγκαταστημένοι και συνισπὸν δὲν θὰ κείμουν τήν παροῦσαν δηλωσιν ὅσοι διαμένοντες εἰς πύλον ἢ χωρίον και ἀποκόντες ἀποκλῶν ἐπάγγελμα π.χ. ράβδης κλπ. ἔχουν παρὰ συγγένους και ἀγροτικὴν κληρῶν ἔστω και μεμονωμένον.

6. Προσέχετε νὰ δηλώσῃτε ὡς τόπον καταγωγῆς τῶ χωρίον, ἢ πύλον ὅπου ἐγγράφατε ὅτι κατάγεις εἰς τήν δηλωσιν ἀποζημιώσεως. Ἐπίσης νὰ γράψῃτε τὰ ὅσα ἐνόματα μετὰ τὰ ὅποια ἔχετε κῆμαι τήν πρώτην δηλωσιν ἀποζημιώσεως.

7. Θεωροῦνται ὡς ἀστικῆς ἔγκατασταθέντες οἱ δωάνημι πιστοποιητικῶν τοῦ τίως Κτηματικῶ Γραφείου Θεσπυρίης ἀγοράσαντες οἰκίοντα τῆς κασίτης ζῶνης και συνισπὸν ὅσοι δὲν θὰ λάβουν προκαταβολήν οὐτε θὰ κείμουν δηλωσιν.

Το μεγάλο του δώμος χάρισμα ήταν ὁ ἐνθουσιασμός του καὶ ἡ πίστη του στὴ δουλειά του, καθὼς καὶ ἡ ἀμεσότητα καὶ ἡ φιλικότητα μὲ τὴν ὁποία προσέγγιζε τοὺς πληροφορητές. Κέρδιζε ἀμέσως τὴν ἐμπιστοσύνη τους μὲ τὴ γλυκύτητα καὶ τὴν ἡρεμία του, τὴν κατανόηση γιὰ τὶς δύσκολες συνθήκες καὶ τοὺς καημοὺς τῆς προσφυγιάς. Πλησίαζε ὀλόκληρη τὴν οἰκογένεια καὶ ἀφουγκραζόταν τὰ βάσανα καὶ τὰ παράπονά τους, ἐνῶ οἱ τσέπες του ἦταν πάντα γεμάτες ἀπὸ καραμέλες καὶ σοκολάτες γιὰ τὰ παιδάκια. Κατόρθωνε ἔτσι νὰ ἀποκομίζει θησαυροὺς πληροφοριῶν γιὰ τὶς παραδόσεις καὶ τὶς δοξασίες τῶν προγόνων τους. Ἀλλὰ καὶ κοινοτικά ἔγγραφα, σφραγίδες καὶ ἄλλα κειμήλια τῶν κοινοτήτων κατάφερνε νὰ τοῦ ἐμπιστευτοῦνται γιὰ λογαριασμό τοῦ Κ.Μ.Σ. Γράφει σχετικὰ ἡ Ματούλα Ρίζου-Κουρουπού στὸ ἀφιέρωμα στὸ Κέντρο τοῦ περιοδικοῦ *Ἐπτὰ Ἡμέρες* τῆς ἐφημερίδας *Ἡ Καθημερινή*, 2 Ἰουνίου 2002, σ. 12: «Πρωτεργάτης ὁ Ἐρμόλαος Ἀνδρεάδης ποῦ ἦταν ἰκανότατος στὸ νὰ ξετρυπώνει μπαούλα καὶ νὰ ἀνακαλύπτει ἔγγραφα, φερμάνια, φωτογραφίες. Φαίνεται εἶχε ἓνα ἰδιαίτερο χάρισμα νὰ τοὺς ἐξηγεῖ μὲ ἀπλὰ λόγια τί σημαίνουν αὐτὰ τὰ ἔγγραφα γιὰ τὴν Ἱστορία».

Στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Κ.Μ.Σ. βρῖσκονται ὅλα αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα ἀλλὰ καὶ τὰ περιγραφικότερα ὀδοιπορικὰ του (ποῦ θὰ ἄξιζε νὰ δημοσιευτοῦν αὐτοτελῶς), τὰ λεπτομερῆ, ἀποκαλυπτικά γιὰ τὴ ζωὴ τῶν προσφύγων, δελτία μετάβασης, καθὼς καὶ τὰ λαογραφικὰ στοιχεῖα ποῦ συνέλεγε στὶς πολυάριθμες ἀποστολές του, τόσο στὶς διάφορες προσφυγικὲς συνοικίες τῆς Ἀθήνας καὶ τοῦ Πειραιᾶ (Καισαριανή, Κοκκινιά, Ν. Ἰωνία, Ν. Χαλκηδόνα, Ν. Σμύρνη, Ταμπούρια, Μπραχάμι, Δουργούτι, Ν. Φιλαδέλφεια, Ν. Ἑλβετία, Βύρωνα κ.ἄ.), ὅσο καὶ στὶς διασκορπισμένες σ' ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα προσφυγικὲς κοινότητες (Μακεδονία, Θράκη, Θεσσαλία, Ἡπειρο, Πελοπόννησο, Εὐβοία, νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου)¹.

Τὸ ὕλικό αὐτὸ συμπληρῶνουν οἱ καλλιτεχνικὲς, ἐκφραστικὲς φωτογραφίες του, ποῦ ἀποκαλύπτουν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ταλέντο του, καὶ τὴν ἀνθρώπινη

1. Στὸ σύνολο τοῦ Ὑλικοῦ Προφορικῆς Παράδοσης τοῦ Ἀρχείου τοῦ Κ.Μ.Σ. ἡ συμβολὴ τοῦ Ἐρμόλαου Ἀνδρεάδη συνίσταται σὲ 11.124 σελίδες: *Ὁ τελευταῖος Ἑλληνισμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐκθεση τοῦ ἔργου τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν 1930-1973*, Ὁργάνωση, συγγραφή τοῦ Καταλόγου: Octave Merlier, Ἀθήνα 1974, σ. 104 (Βιθυνία) 1.210 σελίδες, σ. 113 (Μυσία) 923 σελίδες, σ. 118 (Αἰολίδα) 229 σελίδες, σ. 124 (Ἰωνία) 298 σελίδες, σ. 131 (Λυδία) 862 σελίδες, σ. 142 (Παμφυλία) 351 σελίδες, σ. 145 (Κιλικία) 38 σελίδες, σ. 148 (Πισιδία) 573 σελίδες, σ. 150 (Φρυγία) 678 σελίδες, σ. 157 (Λυκαονία) 493 σελίδες, σ. 198 (Παφλαγονία) 175 σελίδες, σ. 203 (Πόντος) 5.294 σελίδες.

*‘Ο Έρμόλαος Άνδρεάδης στο Πλατύ με Φαρασιώτες πληροφορητές, Άπριλις 1957
(ἀρχείο Ηλέκτρας Άνδρεάδη).*

ζεστασιά με την όποια αντιμετώπιζε τη δουλειά του και άποτυπώνουν έναν όλοκληρο κόσμο σε μιá μοναδική στιγμή της ελληνικής ιστορίας².

Άπό τó 1949 ó Έρμόλαος Άνδρεάδης γίνεται τακτικός συνεργάτης τού Κ.Μ.Σ. Τó Κέντρο τότε στεγάζεται στο Γαλλικό Ίνστιτούτο και έπιχορη-

2. Στην Έκθεση τού Κ.Μ.Σ. (στό ίδιο, σποραδικά) έκτέθηκαν περίπου 110 φωτογραφίες τού Έρμόλαου Άνδρεάδη. Ένα μικρό δείγμα τών φωτογραφιών του δημοσιεύθηκε πρόσφατα στην έκδοση τού Κ.Μ.Σ. και της έφημ. *Τά Νέα, Γιώργος Σεφέρης. Τρείς μέρες στά μοναστήρια της Καππαδοκίας*. Στις φωτογραφίες αυτές μπορεί νά διακρίνει κανείς την άγάπη του και τó ενδιαφέρον του για τούς άπλους ανθρώπους στις καθημερινές τους άσχολίες (Χαλωματάδικα της Καισάρειας 1959, Παλαιοβιβλιοπώλης στην Καισάρεια 1959, Διάβαση τού ποταμού Άλυ 1963, Υφάντρες χαλιών και Τούρκοι άγριοπλάστες στό Άβανός 1953, Ή άγορά της Καισάρειας 1959). Ή συμβολή του στην Έκθεση αύτη δέν περιορίστηκε μόνον στην παρουσίαση τών φωτογραφιών του (πού άποτελούσαν άλλωστε μικρό μέρος άπό τó σύνολο πού κατέθεσε στη φωτογραφοθήκη τού Κ.Μ.Σ.), άλλα συνεργάστηκε και στην αναλυτική παρουσίαση της έργασίας πού έγινε άπό τó

Ἀποστολή στό Πλατύ, Ἀπρίλης 1956 (ἀρχεῖο Ἡλέκτρας Ἀνδρεάδη).

γεῖται ἀπό τή γαλλική κυβέρνηση. Ἐπειδή τὰ οἰκονομικά μέσα εἶναι πενιχρά, ὁ Ἀνδρεάδης ἐργάζεται τό πρωί ὡς λογιστής στό Annexe Centrale τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου στήν ὁδὸ Σίνα, ἐνῶ τὰ ἀπογεύματα καί πολλές Κυριακές (ὅπως προκύπτει ἀπὸ τίς ἡμερομηνίες στὰ δελτία μετάβασης) τὰ ἀφιερώνει στή δουλειά τοῦ Κέντρου. Στήν ὁδὸ Σίνα, στό σπίτι τῶν Μερλιέ, γίνονται τακτικά τὰ περίφημα «φροντιστήρια», πολλές φορές ἀνοικτά, ὅπου συμμετέχουν γλωσσολόγοι, ἱστορικοί, καλλιτέχνες, ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων, ὅπως ὁ Σεφέρης, ὁ Μυριβήλης κ.ἄ.

Ὁ Ἐρμόλαος Ἀνδρεάδης, πού σέ ὅλη του τή ζωὴ ἦταν ἐνθουσιώδης ἰδεολόγος, πιστεύει μὲ ὅλη του τὴν ψυχὴ στό ἔργο του. Ἡ δουλειά του ταυτίζεται μὲ τὴν ὑπαρξή του, δὲν τὴν ξεχνάει ποτὲ ὅπου κι ἂν βρισκεται. Ἀναζητεῖ συνεχῶς μέσα ἀπὸ γνωριμίες καινούριους πληροφορητές.

Κέντρο στίς 16 Ἐπαρχίες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας: «Τί συντελέστηκε ἀπὸ τὸ Κ.Μ.Σ.», *στό ἴδιο*, σσ. 50 (γενικά), 96 (Βιθυνία I), 110 (Μυσία I), 129 (Λυδία I), 147 (Πισιδία), 149 (Φρυγία I), 155 (Λυκαονία I), 215 καί σ. 109 (ἐπιμέλεια σελίδων προφορικῆς παράδοσης σχετικῶν μὲ μιὰ ἱστορικὴ συνέχεια).

Ζωγράφου Χαλκιδικής, Άνδαβιάλ, 1959 (ἀρχείο Ήλέκτρας Άνδρεάδη).

Σέ ὄδοιπορικὸ τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 1951 ἀπὸ τὴν Καππαδοκία μιλάει γιὰ τὴν εὐλογημένη ἐκείνη ὥρα τῆς πρώτης ἐπαφῆς μὲ τὸ Κ.Μ.Σ., ἐνῶ εἶναι χαρακτηριστικὸς ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἐκφράζεται στὸ ἴδιο κείμενο γιὰ τὴ Μικρασία:

Σκεφτόμουνα πόσος μόχτος καὶ πόσο αἶμα ἀπ' τὴν καρδιά μας χρειάζεται ἀκόμα γιὰ νὰ δώσουμε ζωὴ στὸ παγωμένο κορμί της, νὰ κάνουμε νὰ ξαναξεστάνει τὸ χνῶτο της, νὰ ξαναχτυπήσει ἢ σταματημένη καρδιά της, νὰ καταφέρουμε νὰ ξανακουστῆ ἢ βουβαμένη λαλιά της. (15.18.)

Τὰ ὄδοιπορικά τῶν ταξιδιωτῶν (ἀποστολῶν) του, καθὼς καὶ τὰ δελτία μετάβασης (στὰ περιχώρα τῆς Ἀθήνας καὶ τοῦ Πειραιᾶ) εἶναι πραγματικὰ λογοτεχνικὰ κείμενα. Περιγράφει μὲ ζωντάνια τὰ τοπία, τὶς καλύβες, τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς διαλόγους, τὰ συναισθήματα, τόσο τὰ δικὰ του ὅσο καὶ τῶν ἄλλων.

Καθισμένη σταυροπόδι στο σειδηρί της παράγκας της μιὰ ρυτιδωμένη γριουλά χτένιζε ένα χαριτωμένο δεκάχρονο, ξανθό με κοτσίδες γαλαζομάτικο κοριτσάκι. (Κοκκινιά, ΔΜ 2/13.7.)

Παρέχει πάσης φύσεως πληροφορίες που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν με διάφορους τρόπους: για τὰ επαγγέλματα τῶν προσφύγων, τὰ σπίτια τους, τὴν ὀμιλία τους, τὶς ἀσχολίες τους.

Τὴ βρῆκα στο σπίτι τῆς παντρεμένης κόρης τῆς, πού εἶναι δίπλα στο δικό της. Καθόταν ἐκεῖ σκυφτὴ καὶ κουλουριασμένη καὶ προσπαθοῦσε νὰ βοηθήσει τὴν κόρη τῆς πού ὕφαινε πάνω στὸν ἀργαλειό μιὰ κουρελού. (Καισαριανή, 13/2/52, ΚΠ 25.)

Συναντάει τοὺς πληροφορητὲς πότε σὲ καφενεῖα, μπακάλικα, μανάβικα, καβουνάδικα, παστουματζίδικα, πότε σὲ φτωχικὲς καλύβες.

Στὴ μονοκάμαρη παραγκούλα τῆς στεγαζόταν μιὰ καινούργια ὕπαρξη: πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες ἢ νύφη τῆς εἶχε γεννήσει ἕνα ἀγοράκι... καὶ βολευτήκαμε στο στενὸ χωρὸ πού χρησιμοποιεῖται γιὰ κουζίνα. Ἐκεῖ ἢ Κελλίκ, ἢ ἀπλοϊκὴ γυναικούλα τῶν Κενατάλων, μοῦ ἀφηγήθηκε μετὸν δικό της τρόπο τὴν Ἔξοδο τοῦ χωριοῦ τῆς. (Καισαριανή, 16/2/54, ΚΠ 25.)

Ἄπ' ἐκεῖ πῆγα στὴν πληροφορητρία ... Τὴ βρῆκα κλεισμένη στο μοναδικὸ δωμάτιό τῆς, τὸ κατασκότεινο, νὰ κάθεται κατάχαμα σταυροπόδι, προσπαθώντας νὰ ξεσταθεῖ στο μισοσβησμένο μαγκαλάκι τῆς ... Θέλεις, μοῦ λέει, νὰ γράψεις; Κάτσε μιὰ στιγμή ν' ἀνάψω τὴ λάμπα. Ἄναψε τὴ μικρὴ λάμπα τοῦ πετρελαίου καὶ φωτίστηκε ἡ γύμνια τῆς φτωχικῆς κάμαρας. (Πλάκα, 27/1/53, ΔΜ 2/13.7.)

Οἱ καιροὶ εἶναι δύσκολοι καὶ ἀντιμετωπίζει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ τὴ δυσπιστία τῶν πληροφορητῶν. Τὸν ρωτᾷ ἕνας πληροφορητὴς στο Μπραγάμι:

Μήπως εἶσαι, μοῦ λέει, μυστικός ἀστυνομικός; Εἶμαι καθαρὸς!
(30/12/55, ΚΠ 25),

ἐνῶ μιὰ πληροφορητρία στὴν Κοκκινιά τὸν περνᾷ γιὰ προτεστάντη προπαγανδιστῆ. (ΔΜ 2/13.7.)

Πρέπει με κάθε τρόπο νὰ ἀποκτήσει τὴν ἐμπιστοσύνη τους:

Δελτίον ταυτότητος συνεργάτου τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν
(ἀρχεῖο Ἡλέτρας Ἀνδρεάδη).

Προτοῦ ἀρχίσου τῆ δουλειᾶ προσπάθησα νά δημιουργήσω ἀτμόσφαιρα. Κουβέντιασα μαζί τους γιά τίς πατρίδες τους, γιά τήν Καππαδοκία, γιά τὸ ταξίδι μου στή Μικρασία. (Εὐγένεια, Κυριακή 13/7/53, ΔΜ 2/13.7.)

Λειτουργεῖ καί ὡς σύνδεσμος τῶν προσφύγων μέ τίς πατρίδες τους. Ὑπόσχεται στήν κ. Σοφία ἀπό τὰ Κενάταλα νά τῆς πάει τήν ἐπόμενη φορᾶ φωτογραφίες τοῦ χωριοῦ τῆς ἀπό τὸ πρόσφατο ταξίδι του. (Καίσαριανή, Κυριακή 11/11/51, ΚΠ 25.)

Στίς ἀποστολές του ἀνά τήν Ἑλλάδα καί στά ταξίδια του στήν Καππαδοκία οἱ συνθήκες εἶναι δύσκολες. Οἱ μετακινήσεις του γίνονται μέ καράβια, τρένα, λεωφορεία, φορητά, ἄλογα, μουλάρια καί πεζοπορίες ἀρεκτῶν ὄρων. Ὅταν νυχτώνει, ἀναγκάζεται νά διανυκτερεῖει ὅπου βροῖσεται:

Ἦλθε ἡ ὥρα τοῦ ἕπνου. Μᾶς εἶπαν ὅτι θά ἦταν προτιμότερο νά κοιμόμαστε ἐκεῖ “ἐπὶ τόπον” πάνω στό “ντάμ” [δῶμα] γιατί κάτω εἶχε φύλλους στά δωμάτια ... ([Στό Περίστρεμμα.], 15.18.)

ΚΕΝΤΡΟ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΕΛΠΩΣ ΜΕΡΛΙΕ

ΑΘΗΝΑ 16. 4. 56 Δευτέρα

29-31, ΟΔΟΣ ΣΙΝΑ

Πολύ αγαπητέ κύριε Άνδρεάδη μας,

Όσο καλός και ξεκουραστικός είστε από κοντά, είτε και από μακριά. Τά γραμμιάτα σας μᾶς ἔδωσαν πολλή χαρά κι ἐπὶ πλέον θαυμάσαμε τὸν τρόπο πὸν ὀργανώνεστε καὶ δουλεύετε. Εὔχε σας.

Τώρα θὰ φτάσουν οἱ συνεργάτες, 14, γιὰ τὸ μικρὸ μας φροντιστήριο.

Όλοι μαζί χαιρετᾶμε ἐγκάρδια τὸν κ. Σαβουλίδη καὶ τοὺς συνεργάτες του, καθὼς καὶ τοὺς πολὺν ἀγαπητοὺς μας Φαρασιῶτες, Φκοσῶτες, Ἀφσαριῶτες, Κισκλήδες, Τσουχοριῶτες, Σατιλήδες,

κι ἐσᾶς, ἀγαπητέ συνεργάτη, ἰδιαίτερος,

μὲ πολλή ἀγάπη

Μέλπω Μερλιέ

Τ[ατιάνα] Millieχ

Ἄννα Χ[η]Νικολάου

Σ[οφία] Δονδολίνου

[Ζωή] Κυριτσοπούλου

Χ[αρά] Λιουδάκη

Χ[ρῆστος] Σαμουηλίδης

Μ[αρία] Νυσταζοπούλου

Γ[εώργιος] Μαυροχαλυβίδης

Τζούλια Σούλη

Ἐλ[ένη] Καρατζᾶ

Ἄγλαῖα Λουκοπούλου

Ἐλένη Γαζῆ

Ε[ugène] Dalleggio (Δαλέξιος)

συνυπογράφω !

Τὰ διάβασα κι ἐγὼ

καὶ συγκινήθηκα

καὶ εἶπα

ὅτι εἶστε

Ἐρμόλαε, τὰ γραμμιάτα σου εἶναι ἔκτακτα. Καλὰ θὰ κάνεις νὰ τὰ στέλνεις κατευθείαν στὴν κυρία Μερλιέ. Σ' εὐχαριστῶ ἰδιαίτερος καὶ σὲ χαιρετῶ μὲ πολλή

ἀγάπη καὶ ἐκτίμηση, Ἄγλαῖα Ἀγιουτάντη

θαυμάσιος. Μὲ πολλή ἀγάπη καὶ ταπεινοσύνη. Ὁ πατρόν !

Θά μπορούσε νά πει κανείς πολλά ακόμα γιά τὸ ἔργο τοῦ Ἐρμόλαου Ἀνδρεάδη ὡς συνεργάτη τοῦ Κ.Μ.Σ., ὁ χῶρος ὅμως εἶναι περιορισμένος. Ἄς τελειώσουμε μὲ τὰ λόγια τοῦ Ὁκτάβ Μερλιέ: «Ἐνας ἀπὸ τοὺς παλιότερους, ὁ Ἐρμόλαος Ἀνδρεάδης, προσελήφθη τὸ 1949 σάν τακτικός συνεργάτης. Ἐξαιρετικός καὶ ἀφροσιωμένος, ἀνακάλυπτε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ πράγματα, καί, συγχρόνως, φωτογραφοῦσε μὲ μεγάλη τέχνη καὶ ἐπιτηδειότητα ὅ,τι τοῦ φαινότανε πὼς εἶχε ἔθνογραφικὴ ἀξία»³.

Χαρακτηριστικὴ τῆς σχέσης τῆς Μέλπως Μερλιέ μὲ τοὺς συνεργάτες τῆς εἶναι μία ἐπιστολὴ τῆς (βλ. προηγούμενη σελίδα) πρὸς τὸν Ἐρμόλαο Ἀνδρεάδη, πού βρισκόταν σὲ ἀποστολὴ, μὲ τοὺς χαιρετισμοὺς τῶν συνεργατῶν καὶ σημειώματα τοῦ Ὁκτάβ Μερλιέ («πατρὸν») καὶ τῆς διευθύντριας τοῦ Κ.Μ.Σ. Ἀγλαΐας Ἀγιουτάντη. Ἡ ἐπιστολὴ εἶναι ἐνδεικτικὴ τοῦ θερμοῦ οἰκογενειακοῦ κλίματος πού ἐπικρατοῦσε στὸ Κ.Μ.Σ. στὴ μυθικὴ ἐκείνη ἐποχὴ καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ γιὰ τὴ δουλειὰ πού γινόταν.

Τὸ 1970 ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸ Κ.Μ.Σ. τὸ βιβλίον πού ἔγραψε ὁ Ἐρμόλαος Ἀνδρεάδης μαζί μὲ τὸν Δημ. Πετρόπουλο, *Ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ στὴν περιφέρεια Ἀκσεραϊ-Γκέλβερι* (πρόλογος καὶ ἀνάλυση στὰ γαλλικὰ Μέλπως καὶ Ὁκτάβ Μερλιέ), ἐνῶ τὸ ὑπόλοιπο λαογραφικὸ ὕλικό πού συνέλεξε ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια, μαζί μὲ τὰ ὁδοιπορικά του καὶ τὰ δελτία μετάβασης βρίσκονται στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Κ.Μ.Σ. καὶ περιμένουν τὴν ἀξιοποίησή τους ἀπὸ ἄλλους μελετητές.

Μία ἄγνωστη πτυχὴ στὴ ζωὴ τοῦ Ἐρμόλαου Ἀνδρεάδη εἶναι ὅτι πολέμησε ὡς λοχίας στὸν Ἑλληνοϊταλικὸ πόλεμο στὴν Ἀλβανία, ὅπου τραυματίστηκε σοβαρὰ καὶ στὰ δύο του πόδια μὲ κρουσπαγήματα καὶ νοσηλεύτηκε στὸ Στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο τοῦ Λουτρακίου.

Μὲ τὸ λογοτεχνικὸ ψευδώνυμο ΕΡΜΟΣ ΑΡΓΑΙΟΣ (ἐμπνευσμένο, φυσικά, ἀπὸ τὴν πατρίδα τῶν προγόνων του, τὸ ποτάμι Ἐρμος καὶ τὸ ὄρος-ἡφαίστειο Ἀργαῖος τῆς Καππαδοκίας) ὁ Ἐρμόλαος Ἀνδρεάδης μετέφρασε ἀπὸ τὰ τουρκικὰ μυθιστορήματα, ποιήματα, διηγήματα καὶ θεατρικὰ (πού ἔχουν παιχτεῖ ἐπανεπιμημένα): Ἀζίζ Νεσίν, *Ὁ καφές καὶ ἡ δημοκρατία*, Θεμέλιο, 1965· *Ὁ Σίονρος μὲ τὰ ὀχτῶ πόδια*, Διογένης, 1972· *Εὐθυμογραφικὰ διηγήματα*, Διογένης, 1975· *Τὸ θεριὸ τοῦ Ταύρου (θεατρικόν)*, Δωδώνη, 1977· *Ἡ νοημοσύνη τῶν ζώων*, Κέδρος, 1977· *Ὁ μυστικός πράκτορας ΟΧ-13*,

3. *Ὁ τελευταῖος Ἑλληνισμός ...*, σ. 34. Καὶ συνταξιοῦχος ὁ Ἐρμόλαος Ἀνδρεάδης «ἀφιερώνει ἀκόμη ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ καιροῦ του στὸ Κέντρο», *στὸ ἴδιον*, σ. 52 σημ.

‘Ο λοχίας ‘Ερμόλαος ‘Ανδρεάδης τόν Φεβρουάριο 1941 στό Στρατιωτικό νοσοκομείο Λουτρακίου (ἀρχείο ‘Ηλέκτρας ‘Ανδρεάδη).

‘Αντιπαράλληλα, 1978· *Ζουμπούκ ό κομψινάδορος*, Κέδρος, 1979· *Τά παιδιά και οί μεγάλοι*, Διογένης, 1980· *Κάνε κάτι Μέτ* (θεατρικό), ‘Αντιπαράλληλα, 1983· *Ναζίμ Χικμέτ, ‘Η γελάδα – ‘Υπῆρξε ἢ όχι ό ‘Ιβάν ‘Ιβάνοβιτς* (θεατρικό), Δωδώνη, 1979· *Τό σπαθί τοῦ Δαμοκλῆ* (θεατρικό), Σύγχρονη ‘Εποχή, 1982· *Τό ἐρωτευμένο σύννεφο*, Σύγχρονη ‘Εποχή, 1991· *Γιασάρ Κεμάλ, ‘Ιντζέ Μεμέτ*, Κέδρος, 1981· *15 Τοῦρκοι προοδευτικοί ποιητές*, ‘Αλφειός, 1976· *Τά εὑτράπελα τοῦ Νασρεττίν Χότζα*, ‘Αλφειός, 1979· *‘Ανθολογία τούρκικης προοδευτικῆς ποίησης*, ‘Αλφειός, 1981· *Περτέβ Ναϊλί Μπορατάβ, Τούρκικα λαϊκά παραμύθια*, Κάκτος, 1988.

Γιά τό μεταφραστικό του ἔργο τιμήθηκε τό 1989 μέ τό Β΄ Βραβεῖο Λογοτεχνίας ‘Ιπεκτιό. ‘Υπῆρξε μέλος τῆς ‘Εταιρείας ‘Ελλήνων Λογοτεχνῶν και τῆς ‘Εταιρείας ‘Ελλήνων Θεατρικῶν Συγγραφέων.

‘Αγνός ἰδεολόγος σέ ὄλη του τῆ ζωῆ, ό ‘Ερμόλαος ‘Ανδρεάδης πίστευε στήν ἑλληνοτουρκική φιλία, πέρα ἀπό πολιτικές σκοπιμότητες και ἄνωθεν ἐπιβεβλημένους διχασμούς, και συνέβαλε μέ ὄλο του τό ἔργο, ἄλλά και μέ τίς πράξεις του, στή φιλική προσέγγιση τῶν δύο λαῶν.

ΗΛΕΚΤΡΑ Ε. ΑΝΔΡΕΑΔΗ